

Global feminist we rewolýusioner ikona: Frida Kalo

Category: Kitapcy, Şekillendirilis we heýkeltaraşlyk sungaty, Sözler

написано kitapcy | 26 января, 2025

Global feminist we rewolýusioner ikona: Frida Kalo GLOBAL FEMINIST we REWOLÝUSIONER IKONA: FRIDA KALO

Hassahananyň nosilkasynda, ýöräp ýa-da ýaşap bilerinmikä diýip geçen garabasma deýin üç hepdelik agyr bejerişden soñ gözlerini hasratyň we bialaçlygyň içinde zordan açan ýaşajyk aýal...

«Ýaşan ömrümde näçe korset ulandymka? Otuz diýip bilerin. Olary bezedim. Boýaglar bilen, kiçikik begres parçalary ýelmäp, reñkli perler, ownujak aýna bölekleri bilen bezedim olary.

Şeýle-de ştukaturka bölekleri ýa-da erbet demirler bilen gurşalan ýaraly bedenime garşıy Breton aýtmyşlaýyn «däliräpler söýülendigimi» bilmesem bolmaz. Söýginiň hudaýy meniň ýanymda ýalydy.

Söýüldim. Söýüldim. Söýüldim... Şonda-da ýeterlik bolmady, şonsuzam adamlar ýeterlik söýüp bilmeyär, muňa bir özür ýetmeyärem. Menem hemiše söýdüm. Söýgi bilen, dostluk bilen. Erkekleri, aýallary.

Bir erkek maňa düşege geçemde teletinbaz (lezbiýanka) kimin ýatyp-turýandygyny aýdypdy. Hezil edip güldim. Bu meniň üçin bir partnýoryň tanalmagydy. Özüňkä meňzeş bedeni has çuňdan tanamak...

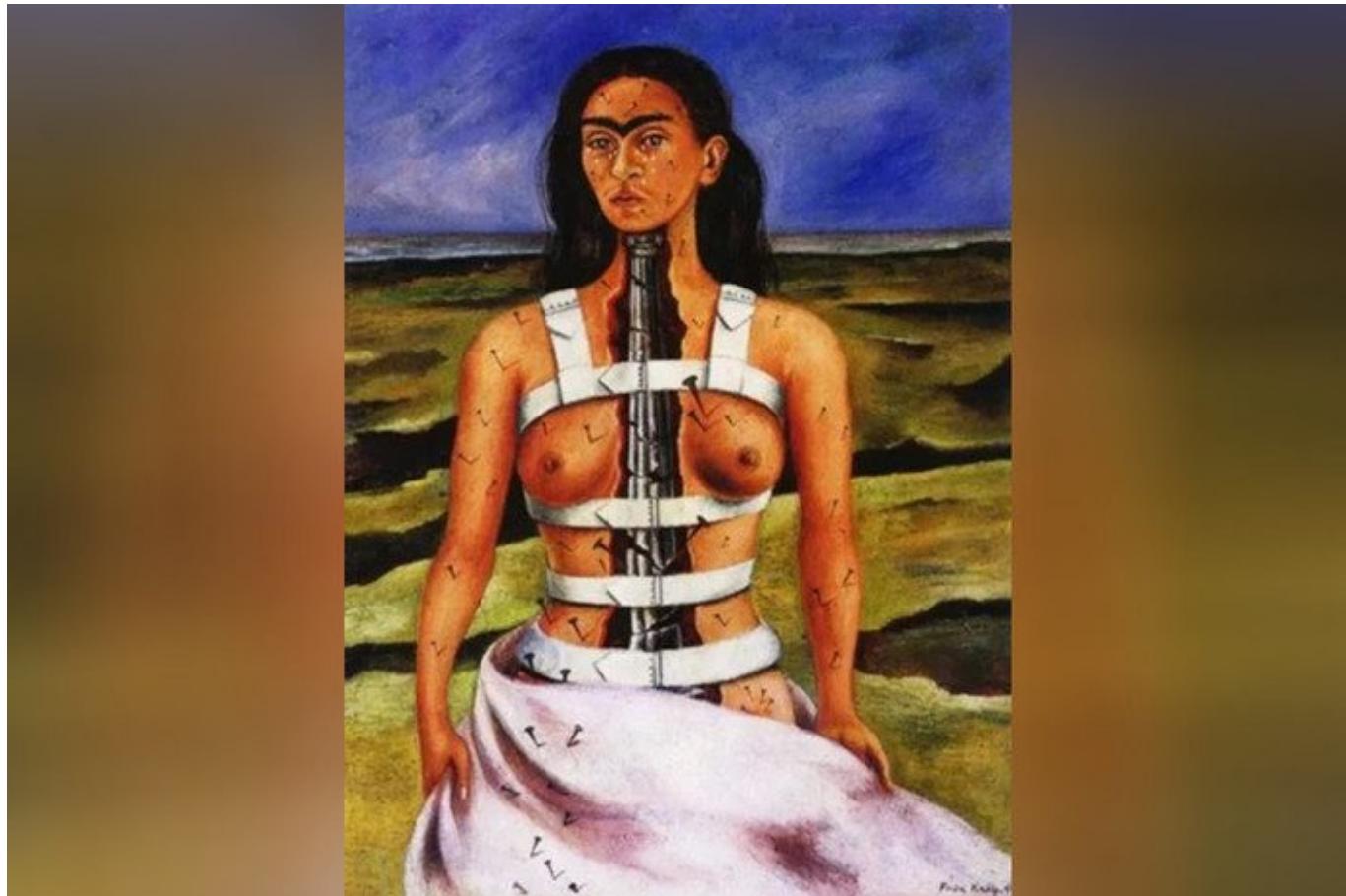
Hem soňabaka awariýadan soňra, ýagny bedenim ynjandan soň ony aýallaryň ygtyýaryna bermäge has köp mätäçlik duýdum. Sessiz ylalaşyk, çäksiz ýumşaklyk...

Meniň pikirimçe adam plýuraldyr: Erkekler aýalsypatlylygyň alamatyny saklayar, aýallarda bolsa erkekleriň elemento bar. Ikisi-de birden içlerinde çaga elementini göteryärler...»

Gürrünsiz, bu sözleriň eýesi Frida Kalodan başgasy bolup bilmez.

Frida bolmak üçin diýseň agyr göreşe döz gelmek gerek.

Meksikaly suratkeş Frida Kalo hamala hasratyň başga bir suraty ýalydy.

Inçemik murtly we bitişik gaşly Frida...

Bagtlylygyň, ambisiýanyň, ýoklugyň, howalalylygyň, zehinligiň, bogem (kakabaş) terzli durmuşda ýaşamagyň ikonasydy.

Çagyrylan ýerlerinde, adamlaryň garşysyna birem makiýažsyz çykmandyr, emma özboluşly aýratynlygyna öwrülen murtuny aýyrjagam bolmandyr, gaýtam hasam garaltmak üçin galam ulanypdyr. Gyzyl pomada, gyzyl lak we parfýumeriýa onuň ýanyndan goýmaýan zatlarydy.

Kakasynyň «mydam oglum bolmagyny arzuw edipdim» diýen gök öýünde gözlerini açypdy çünkü...

Ataly-gyzyň arasynda ynanylmajak derejede ýakynlyk bardy. Kakasynyň oglana bolan simpatiýasy Fridany oglan eşiginde geýinip, özünü oglan ýaly alyp barmagyna getirdi... Ýöne elbetde bu ýagdaý Fridanyň duýgularyny üýtgedip bilmändi.

Frida sungat adamlary, feministler, kommunistler, gomoseksuallar we gyrakladylan adamlar üçin hakyky ikona boldy.

Kimsine görä ol communist ýa-da gomoseksual, kimsine görä-de feminist ýa-da rewolýusioner...

Men oña aýdylan her bir jümläniň sungaty, ýasaýşy, söýgini we hyjuwlary taýdan bärden gaýtjagyny pikir edýänlerden.

Frida adatdan daşary zehinli suratkeşdi. Hyýaly güýji bilen hasraty, satira bilen söhweti adatdan daşary güýç bilen sungatyna utgaşdyrdy.

1907-nji ýylyň 6-njy iýulynda Mehiko Sitiniň Koýoakan rayónynda dünýä indi.

Alty ýaşynda başdan geçiren çaga ysmazy zerarly bir aýagy maýyp boldy. Şonuň üçin oña «Tagta aýakly Frida» diýerdiler.

Ýogsa, bütin ömrüne täsirini ýetiren kesel durmuşymyň diňe bir perdesi bolupdy.

Durmuş oña birem naçar we adalatly çemeleşmändi...

Bu kesel onuň dokuz aýlap düşekden galman ýatmagyna sebäp boldy.

Aýaklarynyň üstünden erbet gülündi...

Şonuň üçin ömrüniň ahyryna çenli aýaklaryny uzyn etekleriniň aşagynda saklady.

Elmydama ýerden süýrenip barýan uzyn köýnek geýdi.
Aýaklaryndaky kemisligi örtmek üçin üç-dört joraby üst-üste
geýip, fiziki kemterligini gizlemäge dyrjaşdy.

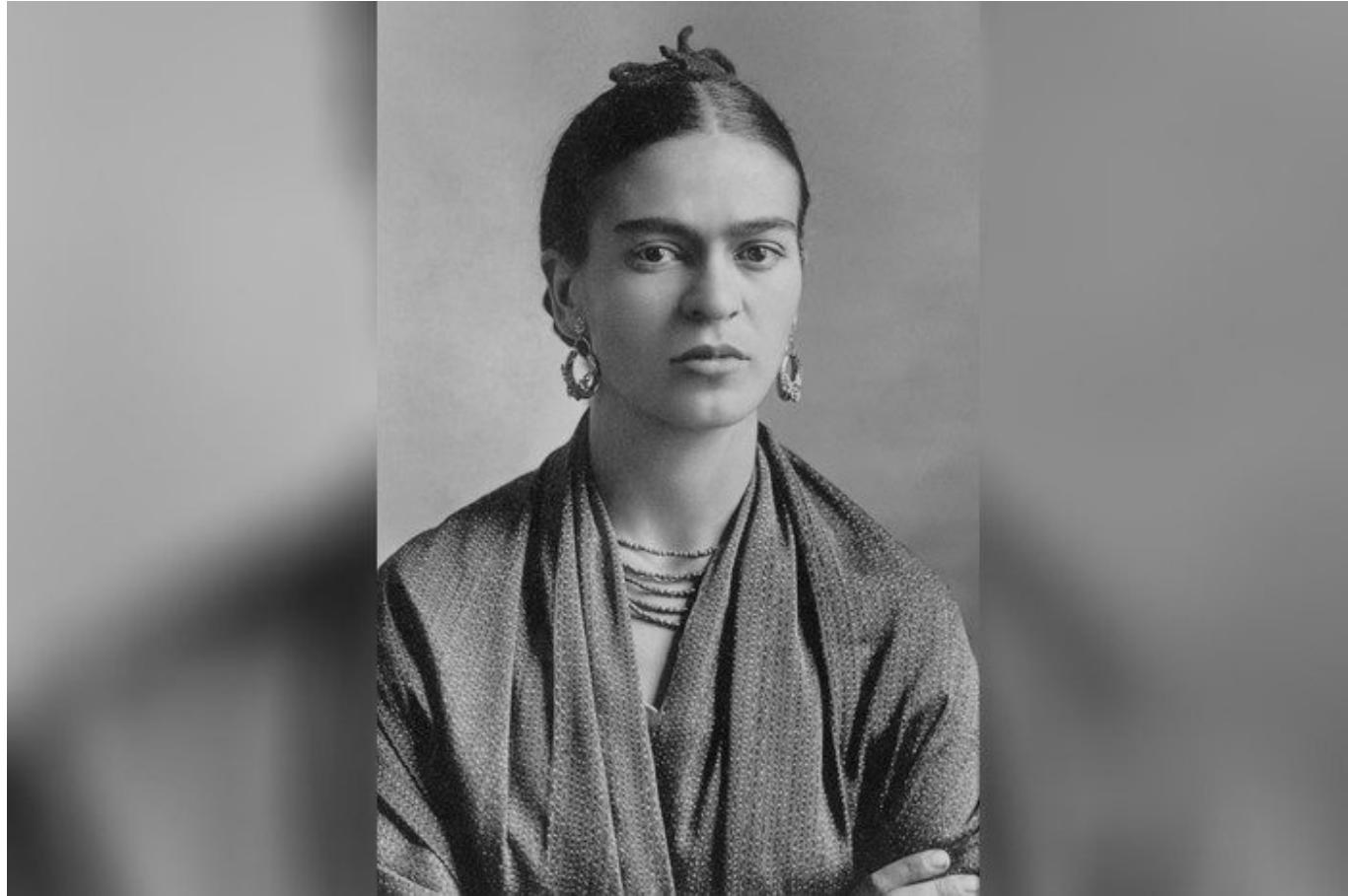
Belli bir derejede özünü ruhlandyrýandygyna ynanýandygy üçin
sungata ýoneldi. Emma şeýle bir uly betbagtylygy başdan
geçirdi welin, ýagyşly aşsamda klasdaşlary bilen bile batýan
awtobusynyň tramwaýa urulmagy bilen trawmatiki ýagdaýda
durmuşy başga ugra gönükdı.

«Fridanyň oňurgasy, çatalbasy, egin süñki, gapyrgalary we on
bir ýerinden sag aýagy döwüldi, aýagy we omzy ýerinde çykdy.
Tramwaýyň demir syhlarynyň biri garnyndan girip, gasygyn dan
çykypdy...» Jemi 32 operasiýany başdan geçirdi...
Durmuşyň öwrümi diýjekmi, «ykbal» diýjekmi... belli däl.

Bu heläkçilik sungat döredijiliği taýdan alanda Frida üçin ruhy çeşme bolup hyzmat edipdir. Şol sebäpli 143 eserden 55-i fiziki ýaralaryň daşyna ýaňzydylmagy bilen suratlaryna siňipdir. Kakasy surat çekip bilmegi üçin onuň krowatynyň potologyna aýna goýdurypdyr.

Ýatylgy bolandygy üçin aýnadan görenlerini çekmäge başlapdyr. Fridany suratkeş bolmaga iterenem onuň kakasynyň professional fotosuratçy bolmagy we surata bolan gyzyklanmasydy elbetde...

Frida ömürboýy özdiýenli we tutanýerli boldy. Krowaty hamana onuň bedeniniň bir synasyna öwrülen ýalydy.

Bir ýıldan gowrak wagt krowatdan galman ýatan gorkunç we ölüm howply döwürden soñ ahyrsoñunda ýöremäge başladы... Ýöne ol surat çekmesini-de bir gapdaldan goýmady.

Agyry-yzalary dowam eden döwründe şekillendiris sungaty taryhynyň iň hyjuwly we çarkandakly söýgi gatnaşyklaryň birine şayatlyk edildi...

Frida ýüregini meşhur meksikaly markist diwar suratkeşi Diego Riwera aldyrды.

Diego hem suratkeş, hem fanat derejesinde kommunistdi...

Şan-şöhraty we syýasy jedelleri bilen tanalan Dieog Fridadan 21 ýaş uly bolsa-da, onuň bilen gezdi we nikalaşdy...

Üçünji gezek öýlenen Dieogo häsiýetsiz we ýanýoldaşyna biwepa adamdy.

Fridanyň ejesi gyzynyň oňa durmuşa çykmagyna razy bolmandyr. Ol bu nikalaşma «kepderi bilen piliň nikasy» diýýän eken.

Hernäme-de bolsa olar eýyäm nikalaşypdylar. Frida bilen Dieogonyň bilelikdeligi maşgala guranyň bilen düşündirip bolmajak derejede bulaşyk ýagdaýdady.
Aşa söýmek, biwepalyk, gabanjaňlyk, gam-gussa bilen garjaşyk we kontroldan çykan gatnaşyklary bardy...
Diego wepasyz ýanýoldaşdy. Frida hem ondan pes oturmandyr...
Çarkandakly söýgüleri Dieonyň aýallara bolan gowşaklygy ahyrsoñunda Fridanyň sabyr käsesini doldurypdyr.
Elbetde, Fridanyňam ärinden başga erkeklerdir aýallar bilen birnäçe binika gatnaşygy bolup geçipdir.
Ýaşaşan döwründe biri-birine igenişip geçilendigi üçin oňsuksyzlyklary ýetjek derejesine ýetipdir.
Saglyk ýagdaýy-da öwerlikli däl Fridanyň yzly-yzyna çagasy düşüpdir.

Fridanyň uýasy Kristina bilenem gezen Diego ahyrsoñunda keselli we tapdan düşen aýalyna iñ agyr we iñ erbet zarbany urupdur.

Frida muny bilenden soñ özi üçin gymmatly baýlyk hasaplaýan saçlaryny kesipdir we şeýle diýipdir:

«Ömrümde iki katastrofa bolup geçdi: Birinjisi tramwaý heläkçiligidi, ikinjisi Diego. Emma Diego has erbedidi».

Çekýän hasratyny az-owlak ýeňledýän zat surat çekmek bilen duýgularynyň arasynda guran köprüdi.

Hasrat ww Frida bir bitewilige öwrülipdi. Hasrat Fridany asla terk etmedi.

Frida aýrylyşandan soñ dünýäniň iň uly sungat işgärleri bilen bilelikde Parižde işlemäge başlady. Emma aradan geçen wagtda Diego hassahananyň palatasynda ýene Fridanyň elinden tutdy. Ideallaryň daşynda gurlan maşgaladygyny bilyäm Frida biwepa ärini ýene ýanyna alypdyr. Yöne Fridanyň özüniňem ýakyn gatnaşyk saklan erkekleridir aýallarynyň sany-sajagy bolmandyr.

Fridanyň aurasyna özünü aldyrmak kimler ýok: Meksikan aýdymçysy Çawela Wargas, fransuz suratkeş Žaklin Lamba meşhur suratkeş Pablo Picasso, fotosuratçı Nikolas Mýurrey..

Garjaşyk gatnaşyklary hernäme-de bolsa, olary düşunjelerinden we kommunistik pelsepelerinden el çekdirdi.

Diego we Frida okgunly kommunistdiler.

Olar SSSR-den gaçan Lew Troskini-de öýlerinde gizläp saklamakdan çekinmediler.

Komminist we rewolýisioner ruhly Fridanyň öýüniň diwarlaryny Marksyň, Engelsiň, Mao Szedunyň, Leniniň, Staliniň portretleri bezeýärdi...

Frida aslyýetinde sýurealistik işler bilen onuň ikinji öyi bolan hassahananyň palatasynda hyýalynda janlandyranylary çekmedi...

Trawmalar bilen doly fiziki duýguçyl we psihologiki garjaşygyň beren fiziki taraplaryny şekile geçirdi.

Ol «öz portretlerimi çekýärin, sebäp men köplenç ýalñyz, çünkü iň gowy tanaýan adamym özüm» diýýärdi.

Gangrena bolan garjaşyk we gaýgy-gussadan doly durmuşyny çeken suratlarynda şekillendirip teselli tapdy.

Frida bir sergisine gatnaşmak üçin ýatylgy ýerinden krowaty bilen sergi zalyna giren ajaýyp suratkeşdi...

Mazaly peselip ugran saglygy içgidir ulanýan demodrollary bilen ölümini çaltlandyrdy.

Tekila (pes gradusly alkogolly içgi) çüýşesini we çilimini birem elinden düşürmedi.

Gangrena bolan sag aýagy kesilenden bir ýyl gevensoň 1954-nji ýylда öýken embolisi diagnozy bilen 47 ýaşynda aradan çykdy...

Mundan soň ysgyn-mejaly galmadyk Fridanyň iň soňky çeken suraty kesilen gyzyl garpyzlardy. Ady bolsa «Ýaşasyn ýasaýış» atly natýurmortdy.

Soňky sözleridi we gündeliginde şeýle setirleri galdyrypdy: «Çykyş ýolunyň gowy boljagyny we asla yzyma gaýdyp gelmejegimi umyt edýärin...»

Meksikalylaryň iň görünüklü suratkeşi Frida Kalo feministik

hereketiň başyny çeken sýurrealist suratkeşleriň kerwenine goşulyp, dünýä şekillendirish sungatynyň taryhyna girdi. Ölünden soñam şu günüki güne çenli erkek hökmürowanlygyna baş galdyran, global feminist ikona bolup garşymyza çykmagyny dowam etdirýär...

Sözümi soñlamanka bir zady aýdaýyn: kommunist zenan suratkeşiniň portreti hazır iň kapital restoranlaryň diwarlaryny bezeýär... Kosmetikadan geýime, aksessuardanlardan gap-gaç önumlerine çenli söwda ugruna gyşaran sungat ikonasynyň populýar medeniýetiň nädip ikonasyna öwrülendigine düşünmek şu günün kapital dünýäsinde hiçem kyn bolmasa gerek...

Wahap AÝDOGAN,
suratkeş.

@san_artt

Ýekşenbe, 30.06.2024 ý. Şekillendirish we heýkeltaraşlyk sungaty